

УДК 368.5

РОЛЬ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ В СТРАХУВАННІ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Г. А. Матвієнко,
аспірант, Дніпропетровський державний аграрний університет

Досліджена роль держави та державного регулювання в аграрному страхуванні. Визначені основні проблеми розвитку аграрного страхування та запропоновані шляхи їх вирішення на державному рівні.

In the article are considered the role of state and state regulation in agrarian insurance. The basic problems of development of agrarian insurance are defined and offered ways of their decision at the state level.

ВСТУП

Сільськогосподарське виробництво у нашій державі є однією з життєво важливих галузей суспільного виробництва і постійно повинно підтримуватись державою. Не випадково і міжнародний досвід роботи сільськогосподарських та страхових компаній доводить, що держава є головним учасником аграрного страхування. В багатьох країнах влада розглядає державну підтримку страхування як конкретні інвестиції в сільське господарство, які запобігають можливим майбутнім витратам держави у випадку несприятливих погодних умов та забезпечують продовольчу безпеку та стабільність. Ефективне страхування можливо тільки при застосуванні системного підходу при побудові аграрного страхування в країні. Передумовою розвитку аграрного страхування є обов'язкова участь держави в організації страхування, яка може проявлятися в безпосередньому страхуванні ризиків (така форма страхування існує в Греції, Кіпрі), через підтримку приватного страхування (Іспанія, США, Канада) та в солідарній участі як держави, так і місцевих бюджетів, професійних об'єднань виробників та страхових компаній. На сьогодні виникає необхідність розвитку нових комплексних, спеціалізованих програм для виробників, які засновані на субсидованому фінансуванні аграрного страхування. Основним завданням розвитку аграрного страхування в Україні є мінімізація негативних наслідків у сільському господарстві від стихійних природних явищ,

стабілізація доходів сільгоспвиробників при виробництві сільгосппродукції, передусім при виробництві стратегічних культур. На даний момент актуальним є визначення ролі держави і страхових компаній в організації аграрного страхування та побудова ефективних і дієвих взаємозв'язків між страховими організаціями і виробниками сільгосппродукції.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

- розглянути роль державного регулювання в організації аграрного страхування;
- визначити основні проблеми розвитку аграрного страхування в Україні;
- запропонувати шляхи розвитку аграрного страхування в Україні.

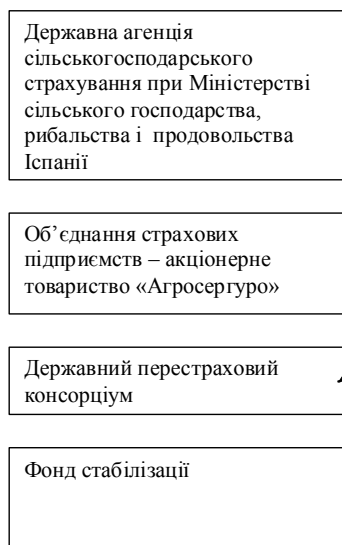
РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

В умовах перебудови українського аграрного страхування все більше уваги приділяється міжнародному досвіду з цього питання, при використанні якого можливе застосування кращих досягнень в організації аграрного страхування і уникнення помилок при його впровадженні. В Європі країною з найбільш розвинутою системою аграрного страхування є Іспанія. Саме тут система аграрного страхування побудована на згоді між страховиками, страхувальниками та державою. В цілому можна виділити наступні характерні риси іспанської системи аграрного страхування: добровільність страхування аграрних ризиків, покриття ризиків в системі, які забезпечують приватні стра-

хові компанії на основі со- лідарної відповідальності (сострахування); державна підтримка і розвиток системи; активна участь сільгосп- виробників в прийнятті рішень з питань аграрного страхування та виключення представлення прямої державної підтримки у випадку настання катастрофічних випадків. При цьому центральні органи влади Іспанії виконують наступні функції: планування і загальної координації системи страхування через Державне агентство аграрного страхування (ENESA); державне перестраховування в середині країни, через Консорціум компенсації страхування; контроль за страховою діяльністю через Генеральне управління страхуванням.

На основі досвіду закордонних країн уряд України повинен розробити стратегічний план побудови і розвитку системи страхування аграрних ризиків з визначенням ролі уряду, типу та рівня підтримки. Першочергово необхідно розробити стратегічний план розвитку системи агрострахування, який відповідав би вимогам СОТ. Оскільки цикл розробки і впровадження страхових продуктів триває від 3 до 8 років, то найкраще планувати програму розвитку аграрного страхування на 10 та більше років. Міжнародна практика свідчить, що страхові продукти потребують постійного супроводження і доробки у відповідності з розвитком аграрного сектору і змінами погодних умов. Тому всі системи аграрного страхування повинні бути гнучкими та швидко і автоматично пристосовуватись до змін. Держава є головним регулятором системи аграрного страхування, особливо в період становлення і розвитку аграрного страхування в Україні. Виходячи з того, що уряд є виразником загального інтересу суспільства, а також того, що спостерігається певний брак довіри між аграрним і страховим сектором, саме уряду має належати головна роль у об'єднанні зусиль учасників аграрного страхування та збалансуванні їх інтересів. У зв'язку зі вступом України до СОТ з'являється більш широка можливість використовувати нові фінансові інструменти, методичний і практичний досвід закордонних країн, а також виникає гостра необхідність гармонізації структури стра-

Іспанська система

Українська система

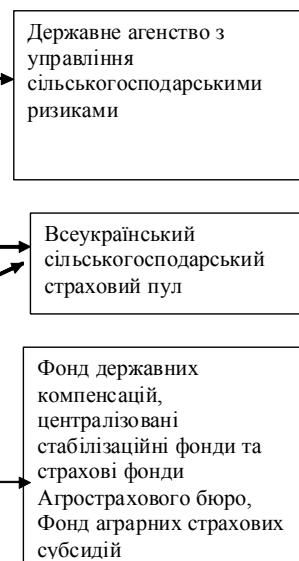

Рис. 1. Порівняння іспанської і української моделей аграрного страхування

хового ринку України з принципами діяльності страхових систем розвинутих країн. Зараз Україна будує страхову систему на основі іспанської системи страхування (рис. 1).

Для аналізу сучасного стану аграрного страхування та ролі держави в організації аграрного страхування необхідно проаналізувати існуючу правову базу. В Законі України "Про страхування" сільськогосподарське страхування не виділяється в окремий вид страхування і входить до виду "страхування майна". Це значно ускладнює управління, контроль та збір даних з аграрного страхування. Сільськогосподарське страхування відноситься до добровільного страхування, але в видах обов'язкового страхування зазначається, що до обов'язкового страхування відноситься страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності. Але цей пункт фактично не виконується в Україні і відповідальності за порушення цієї статті нині не існує.

Відповідно до Закону України "Про державну підтримку сільського господарства України" в III розділі "Державне регулювання ринку страхування сільськогосподарської продукції (капітальних активів) та фонд аграрних страхових субсидій" визначено обов'язковість страхування сільськогосподарської продукції (капітальних активів) якщо виробник продає на організованому аграрному ринку будь-який

вид товарного деривативу, базовим активом якого є сільськогосподарська продукція; отримує бюджетну дотацію або субсидію, пов'язану з виробництвом сільськогосподарської продукції або здешевленням її ціни; отримує банківський кредит (позику) на цілі виробництва сільськогосподарської продукції, якщо проценти за таким кредитом частково або повністю здешевлюються (відшкодовуються) за рахунок бюджету; отримує бюджетний кредит (позику) або банківський кредит (позику) під гарантію держави чи органу місцевого самоврядування на цілі виробництва сільськогосподарської продукції. В цьому ж законі даються визначення комплексного і індексного страхування. Визначено також доходи і витрати Фонду аграрних страхових субсидій (ФАСС) [1; 2; 8; 9].

Держава стимулює розвиток аграрного страхування шляхом надання субсидій на здешевлення вартості страхових премій. З цією метою було створено спеціалізований орган — ФАСС, кошти якого спрямовуються на підтримання аграрного страхування серед сільськогосподарських виробників шляхом надання страхової субсидії у розмірі 50% від вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку при комплексному та індексному страхуванні та надання страхової субсидії у розмірі 50% страхової франшизи при настанні страхового випадку за комплексним і індексним страхуванням. При цьому відшкодування здійснюється у межах страхової премії (внеску), що не перевищує 5 відсотків до суми застрахованого ризику, розрахованого, виходячи з розміру мінімальної закупівельної ціни на окремий об'єкт, та страхової франшизи, розмір якої не перевищує 30 відсотків до суми зазначеного ризику. Міністерством аграрної політики щорічно передбачаються кошти на здешевлення вартості страхових премій, фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку. В 2005 році планувалося — 54 млн грн., з них було використано всього 5,8 млн грн., в 2006 році використання збільшилось до 11,7 млн грн., на 2007 рік передбачалось виділення 50 млн грн., на 2008 — 200 млн грн. Враховуючи важливість розвитку аграрного страхування, передбачається значне збільшення фінансування на здешевлення страхових премій, так, згідно з Постановою КМУ від 19 вересня 2007 р. № 1158 "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року" в 2009 році передбачається виділити 300 млн грн., 2010 — 400 млн грн., а на 2011—2015 передбачається виділення вже 2000 млн грн. на ці цілі [1; 3; 4; 6].

Використання ж виділених коштів в 2007—2008 рр. проводилося на основі Постанови Кабміну "Про затвердження порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для здешевлення вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку". Згідно з цією постановою розподіл бюджетних коштів здійснювався пропорційно питомій частці середньої величини посівних площ сільськогосподарських культур за попередні три роки згідно із статистичною звітністю Мінагрополітики. Для отримання компенсації страхувальник повинен надати відповідні документи, які зазначені в цій постанові, в місцеву держадміністрацію [7].

На основі вищенаведеного виникає гостра необхідність прийняття окремого законодавчого акта, який би регулював аграрне страхування, та створення окремого регуляторного органу на основі основних принципів аграрного страхування (необхідність участі держави, добровільність участі, визначення чітких правил втручання держави при настанні катастрофічних ризиків) з надання державної підтримки — Державного агентства з аграрного страхування, що значно полегшить ефективне впровадження аграрного страхування [1; 7].

Можливо також на першому етапі створення спеціальних підрозділів, які будуть допомагати в розробці принципів ефективної страхової практики і вирішення проблемних ситуацій між страховиками і страховими компаніями. Це значно зекономить час і кошти для виробників і страховика. Такі спеціалізовані комітети успішно існують в Канаді (цей комітет вирішує 95% спорів по агрострахуванню), в Агентстві по управлінню ризиками в США і в "Агросегуро" Іспанії. Спонукаючи сільськогосподарських виробників до страхування, держава намагається вирішити при цьому і ще одну важливу задачу, яка полягає у відновленні додаткового джерела капітальних вкладень в сільське господарство та зменшення навантаження на бюджет при настанні несприятливих погодних умов. На думку західних спеціалістів, слід застосовувати державне регулювання страхування у декілька етапів. На першому етапі повинна бути створена державна страхова компанія, яка покриватиме всі ризики сільськогосподарського виробництва, окрім структурних або інших помилок самого виробника. Коли буде накопичений досвід та побудована інфраструктура, приватні страхові компанії можуть інтегруватися в цю сферу з урахуванням дотримання встановлених раніше принципів і поступово брати частину ризиків на себе. Складність ни-

нішнього моменту полягає якраз в тому, щоб виробити нові принципи страхового захисту в умовах існуючого страхового і сільськогосподарського ринку.

Потенційними страхувальниками на даному етапі розвитку повинні бути прибуткові господарства. Додатковим аргументом на користь цього може бути наступне: оскільки страховий захист є послугою, яка просувається на ринку у вигляді певного страхового продукту, що має ціну, страхувальник повинен бути платоспроможним, щоб його придбати. Крім цього, необхідно чітко визначити мотиви, які спонукають страхувальника до придбання страхового поліса. Це дасть змогу більш точно скласти страхові договори та зацікавити виробників в придбанні страхового продукту. Вартість страхового полісу значною мірою залежить від величини страхових тарифів. Проте їх розрахунок повинен ґрунтуватися на ретельних актуарних розрахунках, а також на обмеженнях питомої ваги витрат на страхування в загальних витратах на виробництво майбутньої сільськогосподарської продукції. Проблема цільової установки держрегулювання у сфері страхування тісно пов'язана з рівнем компенсації упущеної вигоди сільським товаровиробникам. Наявність полісу по страхуванню майбутнього урожаю повинне полегшити доступ до кредитних ресурсів і в товарній, і в грошовій формі, а самого виробника зробити платоспроможним за зобов'язаннями, незалежно від того, наскільки погодні умови понизили валовий збір урожаю. Метою державного втручання в страховий процес повинно бути створення умов для розвитку та підтримки аграрного страхування не тільки в роки з несприятливою погодою. Важливо також знайти стимули для постійної участі сільських товаровиробників в страхуванні. На

наш погляд, можна побудувати тісну залежність доступу страхувальника до кредитних ресурсів від страхування його майбутнього урожаю. Це можливо через підвищення відсотків по позиках, якщо майбутній урожай не застрахований. Подібна практика використовується, наприклад, в США. У випадку, якщо кредитна організація починає проводити політику невеликих надбавок до ставки відсотка при видачі позики фермерам, що не страхують урожай, то в такій ситуації виробники однозначно вважатимуть за краще страхувати урожай. Таким чином, невелика надбавка до процентної ставки могла б стати спонукальним мотивом виключення ризику завдяки страхуванню урожаю. По-друге, можливо передбачати систему іменних державних страхових субсидій за умови, що страхувальник протягом декількох років страхував майбутній урожай і при цьому жодного разу не наступив страховий випадок, збиток по якому перевищив би страхову премію. Цей захід дозволить концентрувати ресурси на обслуговуванні договорів страхування високодохідних і ефективних господарств і не розпи-

Таблиця 1. Основні проблеми та шляхи їх вирішення при державному регулюванні аграрного страхування в Україні

Параметри системи страхування	Проблеми	Шляхи вирішення
Стратегія розвитку системи агрострахування в Україні	Відсутність довгострокових стратегій та планів розвитку та адаптованих до вимог СОТ критеріїв формування системи страхування	Розробка довгострокових стратегій та програм розвитку аграрного страхування. Розробка концепції розвитку аграрного страхування. Гармонізація критеріїв формування аграрного страхування з вимогами СОТ
Види страхування в АПК	Не визначені чітко об'єкти та ємкість ринку страхування	Затвердження переліку видів сільськогосподарського страхування, розробка методології розробки тарифних ставок, регулювання строків укладання договорів та їх виконання; формування вимог до страхових компаній, які займаються аграрним страхуванням, видача окремої ліцензії на цей вид страхування
Законодавчо-нормативна база аграрного страхування	Відсутність закону про аграрне страхування, правил та методик визначення та урегулювання збитків	Прийняття Закону України „Про аграрне страхування в Україні”. Виділення аграрного страхування в окремий вид страхування. Розробка єдиних правил та методик розрахунку збитків
Участь держави в системі страхування ризиків сільського господарства	Не сформовані принципи та критерії участі держави в аграрному страхуванні.	Удосконалення участі держави в субсидуванні витрат на страхування сільськогосподарським виробникам. Розробка основних принципів та критеріїв участі держави в аграрному страхуванні
Формування і використання бюджетної допомоги	Не враховано багатоваріантний підхід та гнучкість системи в зв'язку зі змінами погоди та фінансовим станом виробника	Можлива розробка бюджетної допомоги з врахуванням фінансово-економічного стану страхувальників, ризику та необхідності цієї продукції для країни
Взаємодія між учасниками страхування	Відсутність тісної взаємодії та інфраструктури аграрного страхування	Побудова інфраструктури аграрного страхування, забезпечення допомоги державними органами в розвитку страхування
Кадровий потенціал	Відсутність спеціалізованих кадрів	Навчання персоналу страхових компаній, співпрацювання страхових компаній з науковими інститутами, спільні дослідження
Перестраховування аграрних ризиків	Відсутність спеціалізованих перестрахових компаній в середині країни	Створення спеціалізованої компанії по перестраховуванню і об'єднанню аграрних ризиків, сприятна передача на перестраховування на міжнародний страховий ринок
Маркетинг страхових продуктів	Низька освідженість виробників про існуючі страхові продукти	Державна допомога в просуванні та впровадженні нових страхових продуктів, проведення семінарів для виробників, тісна співпраця з дорадчими службами
Фінансовий моніторинг і контроль ринку аграрного страхування	Відсутність чітких і прозорих методів і інструментів організації і ведення моніторингу та контролю	Організація статистичної бази з аграрного страхування. Формування методологічної бази і інструментарію з фінансового моніторингу

лювати страхові резерви.

На основі вищезазначеного можливо сформулювати основні проблемні моменти розвитку аграрного страхування в Україні та основні шляхи їх вирішення (табл. 1).

ВИСНОВКИ

Однією з основних умов ефективного розвитку аграрного страхування є участь держави. Головним учасником аграрного страхування — Урядом поки ще не розроблено ефективно діючої інституціональної структури аграрного страхування. Держава повинна допомагати в розробці нових страхових продуктів і підтримувати страховиків адміністративними заходами й інфраструктурними інвестиціями. Зараз при дефіциті бюджетних коштів більш доцільно використовувати "програмний підхід", приділяючи більше уваги навчальним, маркетинговим та інформаційним заходам. Виникає також гостра необхідність перебудови системи аграрного страхування в Україні з врахуванням вимог СОТ.

Доцільно також створення спеціалізованого органу, який би здійснював функції планування і координації аграрного страхування (Державного агентства з аграрного страхування). Також можливе створення професійного арбітражного органу для вирішення спірних питань та моніторингу за страховою діяльністю. Приватні страхові компанії в середині країни можуть стримувати ризики аграрного виробництва лише на основі солідарної відповідальності (сострахування). Тому розвиток страхових послуг в Україні зв'язаний з об'єднанням страховиків в пул. Страхові компанії разом з урядовими установами повинні активно інформувати потенційних клієнтів про переваги нових продуктів страхування та збільшувати довіру виробників до страхових продуктів. Кінцевою метою держрегулювання повинно бути: стійкий розвиток аграрного виробництва, забезпечення продовольчої безпеки країни, збільшення рівнів доходів працівників сільськогосподарства, а також зниження навантаження на бюджет.

Література:

1. Закон України "Про державну підтримку сільського господарства України". — № 1877-IV від 24.06.2004.
2. Закон України "Про страхування". — № 86/96-ВР від 07.03.96, ВВР, 1996. — № 18, ст. 79
3. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" від 19.12.2006 р. — № 489-V.
4. Закон України "Про Державний бюджет

України на 2008 рік" від 28.12.2007 р. № 107-VI.

5. Указ Президента України "Про деякі заходи щодо розвитку ринку зерна" від 18.09.2007 р. — № 890/2007.

6. Постанова КМУ від 19 вересня 2007 р. — № 1158 "Про затвердження Державної цільової програми розвитку українського села на період до 2015 року".

7. Постанова КМУ № 261 від 21.02.07 "Про затвердження Порядку використання у 2007 році коштів, передбачених у державному бюджеті для здешевлення вартості страхових премій (внесків), фактично сплачених суб'єктами аграрного ринку".

8. Постанова КМУ № 1000 від 11 липня 2002 року "Порядок і правила проведення обов'язкового страхування врожаю сільськогосподарських культур і багаторічних насаджень державними сільськогосподарськими підприємствами, врожаю зернових культур і цукрових буряків сільськогосподарськими підприємствами всіх форм власності".

9. Постанова КМУ від 21 лютого 2007 р. — № 256 "Порядок використання у 2007 році коштів, передбачених у Державному бюджеті для державної підтримки виробництва продукції рослинництва".

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

ІНВЕСТИЦІЇ. ПРАКТИКА ТА ДОСВІД

**ЖУРНАЛ
ВИХОДИТЬ
24 РАЗИ НА РІК**

*Через редакцію
передплата проводиться
з будь-якого місяця!*

**Передплатний
індекс: 23892**

*Свідоцтво
КВ № 12178-1062 ПР
від 11. 01. 2007 року*

Журнал включено до переліку наукових фахових видань України, в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук з

ЕКОНОМІКИ

ЗАСНОВНИКИ:

- Рада по вивченню продуктивних сил України
- Національної академії наук України,
- ТОВ "ДКС Центр"

вул. Ливарська, 5, оф. 408
(044) 537 14 33, 223 26 28
e-mail: dks@kiev.rel.com